

Helena Kowalska

Uniwersytet Gdański
e-mail: helvilemo@wp.pl

Kara śmierci w orzecznictwie Sądu Marynarki Wojennej w Gdyni w latach 1945–1955

SUMMARY

Capital Punishment in the Navy Court in Gdynia in 1945–1955

The aim of the article is to present, in a statistical way, the death sentences which were adjudicated by judges of the Navy Court in Gdynia from 1945 to 1955. The article is concerned with the number of death sentences given by the Navy Court in Gdynia during that period. The author considers men under the sentence of death who were executed and those ones whose sentences were changed, the functioning of the Navy Court on Gdynia since its beginning (on 2nd May 1945) to 4th April 1955, when the Act of reforming of military courts was introduced. During that period, 45 death penalties were adjudicated and 10 people were executed according to them. In the beginning of the article, the profiles of 14 judges who adjudicated the cases in which capital punishment was imposed are presented. The author presents the number of death sentences which each judge adjudicated. Next, the number of death sentences for every year of this period is shown. The reasons for the sentences, according to their legal justification, and the executions themselves are discussed here. The trials and appeal procedures are also shown. The article concludes with a figure which includes all death sentences which were adjudicated, along with their legal justifications and further procedural history if they were changed on appeal.

Key words: the Navy Court in Gdynia, judge, capital punishment

1. Sylwetki sędziów orzekających kary śmierci

Wyroki kończące się karą śmierci zapadały w głównej mierze na podstawie skazania za działania przeciwko władzom komunistycznym, np. sabotaż, zdradę ojczyzny. Wykaz skazanych na karę śmierci przez Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni (dalej: Sąd MW w Gdyni) powstał na podstawie repertoriów sądowych. W artykule uwzględniono osoby stracone, jak również te, którym w wyniku kolejnych rozpraw, decyzją Najwyższego Sądu Wojskowego lub aktem łaski ze strony Prezydenta lub Rady Państwa, najwyższy wymiar kary został zamieniony na karę więzienia. Orzeczenia kar śmierci w tym sądzie zapadały od 1945 do 1952 r.

Z dniem 10 maja 1945 r. rozpoczął działalność Wojskowy Sąd Marynarski w Gdańsku z siedzibą w Sopocie (dalej: WSM w Gdańsku). Po powstaniu wojskowych sądów rejonowych z dniem 1 kwietnia 1946 r. nastąpiło jego przeformowanie na Wojskowy Sąd Garnizonowy (Marynarski) w Gdyni, od 1 listopada 1946 r. przemianowany na Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni¹.

W latach 1945–1955 w sądzie pracowało ogółem dwudziestu sędziów i asesorów. Wśród sędziów w WSM w Gdańsku / Sądzie MW w Gdyni byli: Adam Gajewski, Jerzy Górski, Kazimierz Jankowski, Teofil Karczmarz, Witold Kłobukowski, Zenon Kołakowski, Mieczysław Mirski, Józef Niedziela, Józef Nowak, Celestyn Obst, Kazimierz Patela, Zdzisław Pluta, Józef Warecki, Ryszard Włodarczyk. Przez ten okres sądem kierowali szefowie: czasowo Jan Kaczorowski (5 maja – 4 czerwca 1945), Marian Brzosiński (5 czerwca – 7 sierpnia 1945), następnie jako mianowany na stałe Piotr Parzeniecki (8 sierpnia 1945 – 19 lutego 1946 oraz 18 marca – 23 listopada 1948), Waław Pienczykowski (19 lutego 1946 – 18 marca 1948), Konstanty Krukowski (10 grudnia 1948 – 25 lipca 1954), Ludwik Beldowski (25 lipca 1954 – 31 lipca 1956)².

¹ IPN Gd 253/5, *Rozkazy wchodzące i wychodzące za rok 1946*, k. 37; B. Dziecioł, *Wojskowy Sąd Marynarski (maj 1945 – styczeń 1946)*, „Przegląd Morski” 1980, nr 7/8, s. 97; idem, *Sąd Pomorskiego Okręgu Wojskowego w pierwszym okresie działania (1 marzec – 17 grudnia 1945 r.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1983, nr 2, s. 414; IPN Gd 253/3, *Meldunki dyslokacyjne z 1946 r.*, k. 2.

² IPN Gd 253/5, *Personalne wychodzące za 1946 r.*, k. 62; IPN Gd 253/23, *Personalne wychodzące za 1947 r.*, k. 12; IPN Gd 253/32, *Personalne wychodzące i wchodzące za rok 1948*, k. 9, 112; K. Szwa-grzyk, *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków – Wrocław 2005, s. 267, 276, 322, 344, 396; Ustalenie liczby sędziów pracujących w latach 1945–1955 na podstawie akt poszczególnych spraw procesowych i dokumentacji wytworzonej przez Sąd MW w Gdyni.

Przybliżę biogramy czternastu sędziów, którzy wydawali kary śmierci w Sądzie MW w Gdyni. W okresie wojny środowisko prawnicze poniosło znaczne straty, szacowane na jedną trzecią stanu osobowego. Wobec braków kadrowych zdecydowano się na obsadzanie stanowisk sądownictwa wojskowego oficerami radzieckimi, co nie pozostało bez wpływu na wymiar sprawiedliwości i stosowane przez niego represje. Na ogół byli to sędziowie, którzy mieli polskie korzenie, ale wykształcenie i awans osiągnęli w ZSRR. Do tej grupy zaliczał się m.in. Piotr Parzeniecki, szef WSM w Gdańsku / Sąd MW w Gdyni, który od 1917 do 1954 r. służył w Armii Czerwonej. W latach 1923–1926 student Wydziału Prawa Uniwersytetu Saratowskiego. Kolejnym okazał się długoletni szef Sądu MW w Gdyni, Konstanty Krukowski, który od 1918 r. służył w Armii Czerwonej, a w 1929 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Moskiewskiego, przerywając je w roku następnym. W latach 1935–1936 kontynuował studia po ukończeniu specjalnego kursu dla prawników wojskowych w Moskwie. 25 lipca 1954 r. odwołany został ze stanowiska szefa Sądu MW w Gdyni i odesłany do ZSRR³.

W sierpniu i październiku 1944 oraz marcu 1945 r. przeprowadzono na szeroką skalę mobilizację, która wspomogła szeregi wojskowych prawników. W strukturach sądowych zatrudniono również prawników przedwojennych, którzy ukończyli studia wyższe prawnicze. Przykładem może być np. absolwent UJK z 1933 r., Marian Brzoziński, zastępca szefa WSM w Gdańsku od 26 maja 1945 do 19 lutego 1946 r., a następnie sędzia Sądu MW w Gdyni od 19 lutego 1946 do 27 grudnia 1947 oraz od 1 lutego 1951 do 25 czerwca 1953 r.; absolwent KUL z 1932 r., Adam Gajewski, sędzia WSM w Gdańsku od 16 sierpnia 1945 do 19 lutego 1946 r.; absolwent UW z 1932 r., Witold Kłobukowski, sędzia WSM w Gdańsku od 5 maja 1945 do 19 lutego 1946 r.; absolwent UJ z 1933 r., Józef Niedziela, sędzia w WSM w Gdańsku od 3 sierpnia 1945 do 18 lutego 1946 r.; absolwent UJ z 1938 r., Józef Warecki, sędzia w WSM w Gdańsku od 13 maja 1945 do 12 sierpnia 1945 r.⁴

3 Skazani na karę śmierci przez WSR w Bydgoszczy, Gdańsku i Koszalinie (1946–1955), red. D. Burczyk, I. Hałagida, A. Paczorska-Hauke, Gdańsk 2009, s. 16; B. Dziecioł, *Sądownictwo Wojskowe Ludowego Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1977, nr 1, s. 25; K. Szwagrzyk, op. cit., s. 344, 396; G. Baziur, *Sytuacja polityczna w szeregach Marynarki Wojennej na Wybrzeżu Gdańskim w latach 1945–1956*, „Biuletyn IPN” 2001, nr 6, s. 26; IPN Gd 253/55, *Sprawy personalne za 1951 r.* – K. Krukowiecki wystosował pismo do szefa Zarządu Sądownictwa Wojskowego, w którym upomina się o dodatek finansowy dla siebie jako oficera radzieckiego pełniącego służbę w Wojsku Polskim, k. 75; J. Poksiński, *Sędziowie wojskowi w latach 1944–1956. Próba zarysowania problemu*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 1, s. 40; A. Lityński, *O prawie i sądach początków Polski Ludowej*, Białystok 1999, s. 130–131.

4 K. Szwagrzyk, op. cit., s. 276, 300, 322, 344–345, 402; A. Machnikowska, *Wymiar sprawiedliwości w Polsce w latach 1944–1950*, Gdańsk 2008, s. 492.

Sytuacja kadrowa zdecydowanie zaczęła zmieniać się od 1948 r., gdy w sądownictwie wojskowym rozpoczęli pracę nowi ludzie wykształceni w szkołach organizujących sieć zawodowych kursów prawniczych. Część uzupełniała swoje wykształcenie na wydziałach zaocznych prawa przy uniwersytetach w latach 1954–1955. Takim wykształceniem legitymowali się m.in.: słuchacz studium zaocznego przy UW, które ukończył w 1952 r., Ludwik Bełdowski, szef Sądu MW w Gdyni od 25 lipca 1954 do lipca 1956; Jerzy Górski, absolwent Oficerskiej Szkoły Prawniczej, słuchacz studium zaocznego przy UW, które ukończył w 1955 r. Od 24 marca 1951 rozpoczął pracę w Sądzie MW w Gdyni jako asesor, następnie 20 lipca 1953 został sędzią, pracował w tym sądzie do 28 lutego 1966 r.; Kazimierz Jankowski zatrudniony był na stanowisku sędziego w Sądzie MW w Gdyni bez wykształcenia wyższego od 28 grudnia 1947 do 22 kwietnia 1951 r., wykształcenie wyższe uzyskał dopiero w studium zaocznym UAM w 1958 r., co nie przeszkadzało, by już od 2 czerwca 1956 pełnił obowiązki szefa Sądu MW w Gdyni; Józef Nowak, również absolwent szkoły podstawowej, po sześciomiesięcznym przeszkoleniu dla oficerów z zakresu prawa pracował od 1 kwietnia 1952 r. na stanowisku sędziego w Sądzie MW w Gdyni, studia zaczął w 1956 r. w studium zaocznym UAM, jednak ich nie ukończył; Celestyn Obst rozpoczął studia prawnicze na UAM w 1934, a ukończył w 1947 r., był zastępcą szefa Sądu MW w Gdyni od 17 lutego 1948 do 1 lipca 1952 r.; natomiast kurs dla urzędników sądowych II kategorii ukończył Teofil Karczmarz, asesor w Sądzie MW w Gdyni od 4 czerwca 1946 do 7 lipca 1947 r., a następnie sędzia w Sądzie MW w Gdyni od 8 lipca 1947 do 7 lipca 1949 r.⁵

Nowa kadra nie musiała dokumentować ukończenia studiów, ponieważ prawo o ustroju sądów wojskowych wskazywało na konieczność posiadania „wykształcenia prawniczego”, a nie „wykształcenia wyższego”. Wystarczyło ukończenie jednego z kursów prawniczych. W ten sposób wykształcona kadra sądownicza osiągnęła awans zawodowy dzięki nowej władzy i dla niej wyłącznie służyła⁶.

5 A. Lityński, op. cit., s. 164–166; K. Szważyk, op. cit., s. 267, 326, 379, 387–388; IPN Gd 253/75, *Sprawy personalne wchodzące i wychodzące za 1953 r.*, k. 215, 216; IPN Gd 253/10962, *Książka rozkazów ogólnych Sądu MW w Gdyni za 1949 r.*, k. 20–21; IPN Gd 253/10965, *Książka rozkazów oficerskich Sądu MW w Gdyni za lata 1951–1954*, k. 60.

6 *Skazani na karę śmierci przez Wojskowe Sądy Rejonowe...*, s. 16; A. Machnikowska, op. cit., s. 527–528.

Tabela 1. Członkowie składów sędziowskich Sądu MW w Gdyni oraz liczby orzeczonych przez nich wyroków śmierci w latach 1945–1955⁷.

Nazwisko i imię	Liczba orzeczonych wyroków śmierci	Liczba orzeczonych wyroków śmierci (jako przewodniczący składu sędziowskiego)	Liczba orzeczonych wyroków śmierci (jako sędzia lub asesor)
Bełdowski Ludwik	2	2	-
Brzoziański Marian	2	1	1
Gajewski Adam	2	1	1
Górski Jerzy	3	-	3
Jankowski Kazimierz	21	4	17
Karczmarz Teofil	3	1	2
Kłobukowski Witold	2	-	2
Krukowski Konstanty	2	2	-
Niedziela Józef	2	1	1
Nowak Józef	1	-	1
Obst Celestyn	31	29	2
Parzeniecki Piotr	1	1	-
Pluta Zdzisław	3	-	3
Warecki Józef	2	2	-

Źródło: Obliczenia własne autorki na podstawie repertoriów oraz zachowanych akt procesowych Sądu MW w Gdyni, zachowanych w AMW w Gdyni, AIPN Gd i AIPN BU. W tabeli nie uwzględniono ławników.

Tabela 2. Zestawienie kar śmierci orzeczonych przez Sąd MW w Gdyni i wykonanych.

Rok	Liczba orzeczonych kar śmierci	Liczba wykonanych kar śmierci orzeczonych w danym roku
1945	4	2
1946	-	-
1947	3	2
1948	-	-
1949	5	1
1950	7	1
1951	22	3
1952	4	1
1953	-	-
1954	-	-
1955	-	-
Razem	45	10

Źródło: Obliczenia własne autorki na podstawie repertoriów i akt procesowych Sądu MW w Gdyni, zachowanych w AIPN BU, AIPN Gd i AMW w Gdyni.

⁷ Wykaz obejmuje sędziów za lata 1945–1955, w sprawach, w których udało się odnaleźć protokołów rozprawy lub wyroku brak: Sm 66/49, Sm 123/49, Sm 32/50, Sm 17/52.

2. Kara śmierci w orzecznictwie Sądu Marynarki Wojennej w Gdyni

W statystykach sporządzonych na podstawie zachowanych akt procesowych (tabela 1), dotyczących liczby orzeczonych wyroków śmierci przez Sąd MW w Gdyni, zdecydowanie przodują sędziowie: Celestyn Obst, który brał udział na pewno w czternastu składach sędziowskich wydających wyrok śmierci oraz Kazimierz Jankowski, orzekający w siedmiu sprawach skazujących na śmierć. Teofil Karczmarz orzekał w trzech sprawach, w których wydano karę śmierci, a Ludwik Bełdowski, Marian Brzoziński, Adam Gajewski, Jerzy Górski, Konstanty Krukowski, Józef Niedziela, Zdzisław Pluta brali udział w składach sędziowskich, które orzekły po dwa wyroki śmierci. W składach, które wydały po jednej karze śmierci w Sądzie MW w Gdyni brali udział: Józef Nowak, Piotr Parzeniecki oraz Józef Warecki⁸.

Skalę działania sądownictwa wojskowego obrazuje przede wszystkim liczba orzeczonych wyroków (tabela 2). Przed Sądem MW w Gdyni w latach 1945–1955 oskarżono 3 151 osób, skazano natomiast 2 713. Sąd orzekł 45 wyroków śmierci, w wyniku których stracono 10 osób, czyli 22% z liczby osób skazanych na ten najwyższy wymiar kary.

Pod względem liczby wydanych wyroków śmierci w Sądzie MW w Gdyni w roku 1951 było najwięcej orzeczonych kar śmierci. W 1951 r. stanęło przed sądem 298 osób, z których skazano 282. Wydano wtedy 22 wyroki śmierci, w tym 12 zaocznie. Warto zaznaczyć, iż wydane tylko w 1951 r. wyroki śmierci stanowią 49% wszystkich kar śmierci orzeczonych przez Sąd MW w Gdyni. Stanowi to 30% wszystkich straconych w latach 1945–1955, gdy wykonywano kary śmierci w tym sądzie. W 1951 r. skazano w jednym procesie najwięcej, bo aż 12 osób, na karę śmierci. Jest to znana i opisana w literaturze sprawa związana z udaną ucieczką marynarzy okrętem ORP „Żuraw”, którego część załogi uzyskała azyl na terenie Szwecji, za co zostali przez Sąd MW w Gdyni zaocznie skazani na karę śmierci⁹.

Najwięcej osób, które otrzymały w Sądzie MW w Gdyni najwyższy wymiar kary, przeważnie oskarżonych było o działalność w różnych formach zorganizowanych nielegalnie związków, mających na celu ucieczkę za granicę. Wyroki

⁸ Ustalenia na podstawie akt poszczególnych spraw znajdujących się w AIPN Gd i AIPN BU.

⁹ D. Nawrot, *Organy represji Marynarki Wojennej w latach 1945–1956*, „Przegląd Morski” 1996, nr 7–8, s. 58, 72–73; zob. więcej o ORP „Żuraw”: P. Semków, *Informacja Marynarki Wojennej w latach 1945–1957*, Warszawa 2006, s. 169–183; M. Bortlik- Dźwierzynska, M. Niedurny, *Uciekinierzy z PRL*, Katowice – Warszawa 2009, s. 153–157; Liczba spraw na podstawie repertoriów Sądu MW w Gdyni, w AMW w Gdyni i AIPN Gd.

śmierci orzekano w Gdyni w latach 1945–1952. Po 1952 r. nastąpił wyraźny spadek spraw napływających do sądu oraz liczba skazanych¹⁰.

Najwyższy wymiar kary orzeczono łącznie w 28 procesach. Natomiast na mocy jednego wyroku stracono maksymalnie 2 osoby¹¹.

A. Powody skazania na karę śmierci

W trakcie ustalania faktycznych powodów represji niejednokrotnie pojawia się wątpliwość, czy dana osoba była rzeczywiście skazana na karę śmierci z powodów politycznych. Bardzo często działania polityczne w aktach spraw były przedstawiane jako przestępstwa kryminalne. Miało to wydzwięk propagandowy, służący zakwalifikowaniu działaczy politycznych jako zwykłych przestępców kryminalnych. Wtedy w wyroku ani w akcie oskarżenia nie wzmiankuje się o działalności politycznej danej osoby, oskarżając ją np. o: udział w „bandzie rabunkowej”, „nielegalnym związku”, sabotaż, dokonywanie zaboru mienia państwowego, czy nawet o dezercję za granicę zwaną „zdradą ojczyzny”¹².

Za działalność polityczną (lub rzekomą działalność polityczną) w szerokim tego słowa znaczeniu Sąd MW w Gdyni skazał prawdopodobnie (tabela 3) na karę śmierci 37 osób. Jest to około 82% osób, które zostały oskarżone o zaangażowanie się w różnego rodzaju nielegalne związki, sabotaż lub szpiegostwo, z tego 24% zostało straconych. Większości osób zarzucono zakładanie i przewożenie nielegalnemu związkowi, mającemu na celu zorganizowanie ucieczki za granicę państwa, przeważnie do Szwecji. Najsurowiej jednak traktowano osoby przynależące do jednego z licznych związków nielegalnych działających na terenie Pomorza, a nawet na terenie kraju. Kilka osób zostało oskarżonych o przynależność do takich organizacji, jak: Semper Fidelis Victoria (1 osoba), Krajowa Policja Bezpieczeństwa (2 osoby), Tatar – Utnik – Nowicki (3 osoby)¹³.

¹⁰ Ilość spraw w danym roku na podstawie repertoriów z AMW w Gdyni i AIPN Gd: 1945 – 99, 1946 – 264, 1947 – 323, 1948 – 251, 1949 – 178, 1950 – 158, 1951 – 184, 1952 – 253, 1953 – 173, 1954 – 155, 1955 – 140.

¹¹ Repertoria z AMW w Gdyni i AIPN Gd; P. Semków, op. cit., s. 169–183; M. Bortlik- Dźwierżyńska, M. Niedurny, op. cit., s.153–157; Wyrok wykonano na dwóch osobach skazanych w jednej sprawie: IPN Gd 253/736t.1 – IPN Gd 253/743t.8, *sprawa J. Sulatycki i K. Martyński*; IPN BU 813/31, *sprawa W. Meyer i P. Radecker*.

¹² *Skazani na karę śmierci przez WSR...*, s. 14; R. Biernaczyk, *Przywrócony pamięci*, „Czasopismo Marynarki Wojennej”, 25.05.2009, nr 1, s. 11.

¹³ P. Semków, op. cit., s. 133–139, 164–166; zob. więcej o TUN: J. Poksiński, *TUN, Tatar – Utnik – Nowicki. Represje wobec oficerów Wojska Polskiego 1949–1956*, Warszawa 1992, s. 166; G. Baziur, op. cit., s. 26–27.

Tabela 3. Powody skazania na karę śmierci na podstawie kwalifikacji prawnej wydanej w wyroku przez Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni w latach 1945–1955.

Powód skazania	Liczba orzeczonych wyroków śmierci	Liczba wykonanych wyroków śmierci
działalność w nielegalnych związkach	17	5
zamach na ustrój państwa polskiego	9	1
szpiegostwo	10	3
zabór i przywłaszczenie mienia państwowego	3	-
sabotaż	1	-
niedbalstwo w pełnieniu obowiązków służbowych	1	-
dezercja, samowolne oddalenie, niestawienie się do wojska	1	-
zbrodnie przeciwko ludności cywilnej w czasie wojny	2	1
zabójstwo	1	-

Źródło: Obliczenia własne autorki na podstawie repertoriów oraz akt procesowych Sądu MW w Gdyni, zachowanych w AIPN BU, AIPN Gd i AMW w Gdyni.

Z 37 skazanych na karę śmierci z powodów politycznych u 24% zastosowano kwalifikację prawną, skazującą z artykułów o zamachu na ustrój Państwa Polskiego, a 27% o szpiegostwo. Wiele tych zarzutów budzi poważne wątpliwości dotyczące autentyczności oskarżenia. Po ucieczce 1 sierpnia 1951 r. okrętu ORP „Żuraw” Informacja MW (organ okręgowy kontrwywiadu wojskowego w latach 1944–1957) prowadziła działania polegające na fabrykowaniu dowodów i wymuszaniu zeznań od kolejnych aresztowanych na przełomie lat 1951/1952. Na podstawie tych aktów oskarżenia Sąd MW w Gdyni, podporządkowany decyzjom zapadłym w Informacji MW, wydawał kolejne wyroki śmierci na marynarzy, planujących faktyczne, a czasami rzekome ucieczki. W rezultacie po procesie marynarzy z ORP „Żuraw” skazano jeszcze 13 marynarzy na karę śmierci. Wszystkich za udział w nielegalnych związkach, planujących ucieczkę za granicę. Wykonano 4 wyroki śmierci¹⁴.

B. Od aresztowania do egzekucji

Osoby aresztowane przez Informację MW początkowo były osadzone w areszcie Informacji MW w podziemiach willi przy ul. Prusa 9/11 w Gdyni. Następnie areszt przeniesiono do budynku przy ul. Świętojańskiej 9 w Gdyni. W jego piwnicach oficerowie śledczy poddawali aresztowanych torturom w celu wymuszenia określonych zeznań i wskazania kolejnych osób do aresztowania. Po sporządzeniu aktu oskarżenia sprawa była przesyłana do Prokuratury MW w Gdyni, a stamtąd do Sądu MW w Gdyni, w którym sędzia na posiedzeniu niejawnym, w obecności prokuratora, ustalał termin rozprawy. Następnie szef Sądu MW w Gdyni sporządzał akt zarządzenia, wskazujący przewodniczącego

¹⁴ I. Hałagida, *Nie tylko Komandorzy*, „Biuletyn IPN” 2001, nr 6, s. 31–32; P. Semków, op. cit., s. 176–183.

składu sędziowskiego na rozprawie. Kancelaria sądu wysyłała również pismo do dowództwa MW, aby przysłał ławników, najlepiej o odpowiedniej postawie ideologicznej. Do takich należał np. Władysław Rosochacki, funkcjonariusz Informacji MW. Nie mogli być to jednak żołnierze niższego stopnia niż oskarżony, co było zaznaczane w piśmie do dowódcy MW. Większość orzeczonych wyroków zapadała w budynku sądu przy ul. Sienkiewicza 39 w Gdyni. Z dostępnych akt wynika, iż tylko w sprawie *Semper Fidelis Victoria* wyrok zapadł na sesji wyjazdowej w Więzieniu Karno-Śledczym w Gdańsku. Z zachowanych informacji można ustalić, iż w 11 przypadkach nastąpiło wykluczenie jawności rozprawy albo na wniosek prokuratora, czasami to przewodniczący składu sędziowskiego na podstawie art. 209 kwpk utajniał przebieg rozprawy lub jej część. Rozprawa karna odbywała się w składzie: przewodniczący i dwóch ławników. Jednym z nich mógł być sędzia lub asesor sądowy. Na każdej z rozpraw, na których zapadł wyrok śmierci, obecni byli prokuratorzy. Oskarżeni mieli prawo być reprezentowani przez obrońcę z urzędu lub z wyboru, jednak ich rola była mało znacząca w trakcie przebiegu rozprawy (przeważnie ograniczała się do prośby o niski wymiar kary)¹⁵.

Niekiedy prokurator żądał wykluczenia obrońcy z przebiegu rozprawy, np. w sprawie rzekomej próby ucieczki przez załogę ORP „Sęp”. Od grudnia 1951 r. we wszystkich sprawach, w których zapadła kara śmierci, następowało wykluczenie obrońcy na podstawie art. 53 §2 lit. d kwpk. Po wydaniu wyroku z karą śmierci skład sędziowski sporządzał opinię o skazanym, którą wysyłał wraz z aktami sprawy do NSW w ciągu 3 dni od wniesienia skargi rewizyjnej¹⁶.

Po ogłoszeniu wyroku prokurator, skazani i ich obrońcy mogli wnosić od orzeczenia sądu wojskowego w terminie siedmiu dni skargi rewizyjne do Najwyższego Sądu Wojskowego. W większości przypadków rodziny skazanych podejmowały próby złagodzenia najwyższego wymiaru kary, wnosząc prośbę o ułaskawienie do Prezydenta lub Rady Państwa (od 1952 r.). Skazany przez Sąd MW w Gdyni oczekiwał w celi na wykonanie kary w Więzieniu Karno-Śledczym w Gdańsku przy ul. Krukowej. Jeśli skazany nie uzyskał ułaskawienia, przeprowadzano egzekucję przez rozstrzelanie najczęściej we wczesnych godzinach porannych. Ciała skazanych chowane były w bezimiennych grobach na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku lub wydawane w celach badawczych Akademii Medycznej w Gdańsku. Po egzekucji sporządzano protokoły w trzech egzempla-

¹⁵ *O karach śmierci w latach 1944–1956, rozmowa z K. Szwaagrzykiem i J. Żarynem*, „Biuletyn IPN”, 2002, nr 11, s. 14; A. Machnikowska, op. cit., s. 490.

¹⁶ Akta spraw procesowych AIPN Gd i AMW w Gdyni: sprawa z wykluczeniem obrońcy IPN Gd 253/253, sprawa A. Dedio i H. Dąbrowski; IPN Gd 253/736t.1-743t.8, sprawa J. Sulatyński i K. Martynski. Z zachowanych akt spraw wynika, iż tylko dwa razy skład sędziowski wydał o skazanym pozytywną opinię IPN Gd 253/256, sprawa W. Suchecki oraz IPN BU 813/75, sprawa L. Kleinschmidt; IPN Gd 253/84, *Teczka postanowień Zgromadzenia NSW za 1952/53 r.*, Zgr. Org. 51/52, k. 24-28.

rzach, które podpisywali świadkowie uczestniczący w wykonaniu wyroku. Jeden z tych protokołów był włączany do akt sprawy. W Sądzie MW w Gdyni wszystkie osoby skazane na karę śmierci wnosili skargę rewizyjną do NSW. W 9 przypadkach zastosowano skargę rewizyjną i złagodzone karę. 21 osób złożyło prośbę o łaskę do Prezydenta RP oraz 1 osoba do Rady Państwa. Te dwa organy władzy wykonawczej skorzystały z prawa łaski w stosunku do 14 osób¹⁷.

W formie tabeli (tabela 4) prezentuję zestawienie wszystkich 45 skazanych na karę śmierci przez Sąd Marynarki Wojennej w latach 1945–1955, których działalność w większości przypadków, jak wynika z kwalifikacji prawnej, można określić jako polityczne.

Tabela 4. Wykaz osób skazanych na karę śmierci przez Sąd MW w Gdyni w latach 1945–1952¹⁸.

Rok skazania	Nazwisko i imię	Sygnatura sprawy	Z jakiego artykułu	Zmiana wyroku	Wykonanie
1945	Meyer Willi	M 33/45	art. 90 kkWP	–	wykonano 16.07.1945
1945	Radecker Peter	M 33/45	art. 90 kkWP	–	wykonano 16.07.1945
1945	Meta John	M 80/45	art. 90 kkWP	zamiana – 15 lat	–
1945	Kleischmidt Leopold	M 86/45	art. 9 dekr. 20.09.1944	zamiana – 10 lat	–
1947	Dedio Adam	Sm 9/47	art. 86 §2 kkWP; art. 90 kkWP	–	wykonano 14.04.1947
1947	Gostomski Michał	Sm 98/47	art. 90 kkWP; art. 91 kkWP	–	wykonano 17.06.1947
1947	Cytlak Michał	Sm 112/47, Sm 226/47	art. 118 §3 kkWP	zamiana – 10 lat	–
1948 1949	Hostyński Zbysław	Sm 171/48, Sm 15/49	art. 3 dekr. 13.06.1946	zamiana – dożywocie	–
1949	Suchecky Wojciech	Sm 24/49	art. 179 kkWP; art. 90 kkWP	zamiana – 15 lat	–
1949	Korobiej Henryk	Sm 66/49	art. 185 §1 kkWP	–	wykonano
1949	Głogowski Tadeusz	Sm 85/49	art. 14 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1949	Kamiński Roman	Sm 123/49	art. 90 kkWP	zamiana – dożywocie	–
1950	Mielko Wiktor	Sm 28/50	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 10 lat	–
1950	Pacholczyk Władysław	Sm 32/50	art. 1 §1 dekr. 31.08.1944	zamiana – dożywocie	–

¹⁷ Na podstawie repertoriów i zachowanych akt procesowych; *O karach śmierci...*, s. 20–25; M. Zwolski, *Wykonanie wyroków kary śmierci w polskich więzieniach grudzień 1954 – kwiecień 1956*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1, s. 263–264; zob. na temat zasad prawnych i wykonywania wyroków śmierci: J. Czołgoszewski, *Więziennictwo okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w latach 1945–1956*, Olsztyn 2002, s. 293–297.

¹⁸ Na podstawie repertoriów w AMW w Gdyni, AIPN Gd i akt z AIPN BU.

cd. Tabela 4.

Rok skazania	Nazwisko i imię	Sygnatura sprawy	Z jakiego artykułu	Zmiana wyroku	Wykonanie
1950	Imbery Norbert	Sm 80/50	art. 13 §2 w zw. z art. 1 dekr. 13.06.1946	-	wykonano 5.10.1950
1950	Gajewski Stefan	Sm 80/50	art. 13 §2 w zw. z art. 1 dekr. 13.06.1946	zamiana – dożywocie	
1950	Okrój Józef	Sm 127/50	art. 175 §1 i 2 kkWP	zamiana – 10 lat	-
1950	Studziński Mieczysław	Sm 127/50	art. 143 §1 kkWP	zamiana – 10 lat	-
1950	Malec Jan	Sm 127/50	art. 178 kkWP	zamiana – 10 lat	-
1951	Tomczyk Zdzisław	Sm 15/51	art. 225 §1 kk	zamiana – 15 lat	-
1951	Barańczak Henryk	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Leśniak Jerzy	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Taman Tadeusz	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Jabłoński Wacław	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Pierścionek Wojciech	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Czarnecki Jerzy	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Cesarz Władysław	Sm 101/51	art. 1 §3 dekr. 13.06.1946	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Przybyła Rudolf	Sm 101/51	art. 90 kkWP	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Szopa Henryk	Sm 101/51	art. 90 kkWP	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Sztyler Janusz	Sm 101/51	art. 90 kkWP	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Chycki Zbigniew	Sm 101/51	art. 90 kkWP	-	wyrok utrzymano, ale nie wykonano

cd. Tabela 4.

Rok skazania	Nazwisko i imię	Sygnatura sprawy	Z jakiego artykułu	Zmiana wyroku	Wykonanie
1951	Kłusek Eugeniusz	Sm 101/51	art. 90 kkWP	–	wyrok utrzymano, ale nie wykonano
1951	Majczyna Jan	Sm 133/51	art. 18 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1951	Rodziewicz Romuald	Sm 133/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1951	Kusiński Stefan	Sm 144/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1951	Przybyłowicz Józef	Sm 144/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1951	Nycek Henryk	Sm 144/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1951	Kowal Marian	Sm 166/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	–	wykonano 31.03.1952
1951	Kumik Janusz	Sm 181/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – dożywocie	–
1951	Sulatycki Jerzy	Sm 182/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	–	wykonano 11.07.1952
1951	Martyński Karol	Sm 182/51	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	–	wykonano 11.07.1952
1952	Skibiński Mieczysław	Sm 17/52	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–
1952	Nigot Jerzy	Sm 101/52	art. 14 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana– dożywocie	–
1952	Ficek Zdzisław	Sm 151/52	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	–	wykonano 02.12.1952
1952	Siedlecki Henryk	Sm 157/52	art. 15 §2 dekr. 13.06.1946	zamiana – 15 lat	–